

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

БЛОКОНЬ Михайло Вячеславович

УДК 354 : 321.015

**ДЕМОКРАТИЧНЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

25.00.01 – теорія та історія державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник – д.держ.упр., професор
СОЛОВИХ Віталій Павлович,
кафедра політології та філософії Харківського
регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України, професор.

Офіційні опоненти: д.держ.упр., професор
СИЧОВА Вікторія Вікторівна,
Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна, професор кафедри соціології
управління та соціальної роботи;

к.держ.упр., доцент
САЛІЄНКО Олена Олександрівна,
Національна академія Національної гвардії
України, доцент кафедри соціальних та
правових дисциплін.

Захист відбудеться *30 червня 2017 р. о 10-00 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.858.01 Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 61001, м. Харків, просп. Московський, 75.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 61001, м. Харків, просп. Московський, 75.

Автореферат розісланий «26» травня 2017 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.О. Кузнецов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасному світі міждержавна взаємодія та пов'язана з нею кооперація стали невід'ємною частиною розвитку людства, набувши рис глобальної міжнародної інтеграції. Економічним і політичним лідером транснаціональних інтеграційних процесів як протягом усього ХХ ст., так і на початку ХХІ ст. залишається так званий «Західний світ», де константою світосприйняття історично закріпилися свобода особистості та демократія.

Проте сучасні геополітичні виклики та загрози змушують повертатися до розгляду, здавалося б, усталених норм існування та співіснування сучасних суспільно-державних систем, базованих на «західному» сприйнятті ідеального світу. У теоретичному сенсі, інтенсифікація геополітичної взаємодії, як складова глобалізації сучасного світу, за певних умов здатна поставити під сумнів демократію як оптимальний режим стабільного та гарантованого розвитку системи публічного управління не лише окремих держав, а й усього глобалізованого світу.

Державотворчі процеси, що відбуваються на території Української держави останні три десятиріччя в контексті трансформації пострадянської політико-економічної системи, зовнішньої агресії та ментально-ціннісної кризи українського суспільства, привели, незважаючи на вищезначені перепони, до формування цілісної мети існування системи публічного управління. Визнання європейського шляху розвитку та європейських цінностей як спільних для всієї української нації уже дало свої результати у вигляді й безвізового режиму, і політико-економічної асоціації України та ЄС. Проте криза розвитку Української держави багато в чому визначається слабким рівнем розвитку політичних інституцій як суб'єктів демократичного державотворення, що, у свою чергу, формує необхідність наукового обґрунтування стратегічних напрямів цього процесу.

Загальновідомо, що інтенсивність будь-якого процесу на пряму пов'язано зі швидкістю, а подеколи – і з можливістю досягнення мети, задля якої цей процес відбувається. Більше того, за допомогою визначення інтенсивності процесу дуже часто можна визначити і стабільність усієї системи, у межах якої він проходить. Якщо інтенсивність занадто висока або занадто низька – визначений процес може або викликати руйнівні для системи наслідки, або, навпаки, зупинити досягнення мети її існування. Тож, актуальним питанням сучасної науки державного управління стає визначення стабільних

напрямів розвитку системи публічного управління в контексті демократизації політичних режимів в умовах глобалізації.

Дослідженню проблем, пов'язаних із державотворенням, зокрема й опрацюванню теорії демократії, та трансформацією суспільно-державних систем присвячено праці В. Бакуменка, В. Бульби, К. Ващенко, В. Гошовської, В. Дзюндзюка, Ю. Древалю, Ю. Кальниша, К. Козлова, В. Корженка, О. Котукова, О. Крутій, О. Крюкова, Ю. Куца, В. Мартиненка, Н. Мельтюхової, О. Орлова, Л. Пашко, О. Радченка, О. Салієнко, В. Сичової, Л. Сморгунова, В. Соловиха, С. Телешуна, В. Тертички, В. Токовенко, Л. Хашиєвої та ін.

Розробленню теорії демократії присвячено роботи Р. Даля, М. Дюверже, Р. Дарендорфа, Дж. Вольфа, К. Макферсона, Дж. Менсбриджа та ін. Формуванню ліберальної та неоліберальної теорій присвячено роботи А. Сміта, Дж. Медісона, А. Лінкольна, А. де Токвіля, Дж. С. Мілля, Г. Спенсера, О. Герберта, Г. де Молінарі, Дж. Дьюті, Ф. фон Хайска, А. Етціоні, М. Е. Глендо та ін. Особливості процесів державного управління в умовах глобалізації розглядаються в наукових працях З. Бжезінського, Р. Войнович, В. Іноземцева, Ф. Фукуями та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць із питань демократичного державотворення в умовах глобалізації, у них не знайшли належного наукового розроблення проблеми зв'язку процесів деформації та трансформації суспільно-державних систем, взаємодії їхніх базисних елементів, відповідного визначення інтенсивності процесу державотворення в умовах глобалізації. Усе це й зумовило актуальність дисертаційного дослідження, його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України в межах науково-дослідних робіт «Публічне управління у сучасній державі» (державний реєстраційний номер 0112U001159) та «Публічне управління в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0116U007246). Особистий доробок здобувача полягає у визначенні можливих напрямів удосконалення структурних зв'язків суспільно-державної системи у процесі демократичного державотворення в Україні, за першою темою, та у визначенні можливих напрямів трансформацій структурних зв'язків суспільно-державних систем в умовах глобалізації – за другою.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення теоретичних засад та основних напрямів демократизації системи публічного управління України в умовах глобалізації.

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності демократичного державотворення в умовах глобалізації;
- з'ясувати сутність трансформаційних процесів у сфері публічного управління в контексті теорії складних систем;
- з'ясувати та описати характер перетворень у системі публічного управління України за період її незалежності;
- визначити основні етапи та закономірності державотворення в Україні, враховуючи процеси демократизації політичного режиму в умовах глобалізації;
- запропонувати напрями вдосконалення системи публічного управління в контексті демократичного державотворення в Україні в умовах глобалізації.

Об'єктом дослідження є державотворчі процеси в Україні.

Предметом дослідження є демократичне державотворення в Україні в умовах глобалізації.

Методи дослідження. Для забезпечення наукової об'єктивності дослідження було застосовано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів. Методологічною основою дисертації послужили універсальні методи наукового пізнання, що використовувалися на всіх етапах роботи для розкриття закономірностей демократичного державотворення в Україні в умовах глобалізації. Для конструктивного й детального дослідження зазначеної проблеми було використано спеціальні методи: індукції й дедукції, аналізу і синтезу, узагальнення, прогнозування та моделювання, формально-логічний, порівняльно-правовий та ін. За допомогою системного підходу, структурно-функціонального, компаративного та інституціонального методів сформовано евристичну модель суспільно-державної взаємодії.

Діалектичний метод дозволив усебічно розглянути державотворення як безперервний процес розвитку суспільної структури від стадії взаємозв'язку невеликої групи індивідів до формування складної суспільно-державної системи. Методи теоретичного аналізу та синтезу дозволили з'ясувати взаємозв'язок деформаційних та трансформаційних процесів у суспільно-державних системах, метод теоретичного моделювання – побудувати динамічну модель суспільно-державної

системи в контексті глобалізації, метод структурного аналізу – визначити інтенсивність державотворення цієї моделі.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять напрацювання вітчизняних та зарубіжних дослідників у царинах державного управління, філософії, політології, геополітики, соціології, теорії держави і права, що торкаються окремих питань демократії, державотворення та глобалізації.

Робота базується на узагальненні досвіду демократичного державотворення в умовах глобалізації в різних країнах, аналізі вітчизняних та зарубіжних інтеграційних процесів та процесів, пов'язаних із деформацією та трансформацією суспільно-державних систем.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні процесу державотворення в умовах демократичної форми управління та побудові моделі стабільної взаємодії базисних елементів суспільно-державної системи в Україні. Результати дисертаційного дослідження підтверджуються таким:

уперше:

– запропоновано математичний інструментарій лінійних алгебраїчних рівнянь для аналізу процесів демократичного державотворення в умовах глобалізації, що базується на з'ясуванні мінімального і максимального показників відповідних процесів, а також недостатніх, достатніх та надмірних показників інтеграції, що надало можливість визначити рівень інтенсивності взаємодії базисних елементів суспільно-державної системи для забезпечення стабільного процесу розвитку;

удосконалено:

– теоретичні обґрунтування природи та походження явищ деформації та трансформації системи державного управління з визначенням її місця в публічному управлінні, що дозволило кваліфікувати їх як складові якісних змін, джерелом яких виступають зовнішні фактори, що змушують систему адаптуватися (доводиться, що будь-які зміни системи – це реакція на певний новий фактор. Під впливом зовнішніх факторів система деформується, а згодом унаслідок адаптації до нових умов – трансформується. Тож, деформація – це реакція на зміну умов, а трансформація – це реакція на деформацію);

– складові евристичної моделі суспільно-державної взаємодії (на відміну від загальноживаних – приватна, публічна та формально-владна) шляхом доповнення їх глобалізаційною складовою та характеристику

інтенсивності взаємодії таких субелементів та впливу їх на загальний стан системи публічного управління в Україні;

дістали подальшого розвитку:

– з'ясування взаємозв'язку понять «державне будівництво», «державотворення», «державне управління» та «публічне управління», доведено, що державотворення виступає родовим поняттям і поєднує культурні, політичні, економічні та інші аспекти державного будівництва, публічного та державного управління. Відповідно, державотворення пропонується розглядати як безперервний процес розвитку соціальної структури суспільства, починаючи від стадії формування представницької влади і до створення складної суспільно-державної системи з усіма необхідними атрибутами державності;

– розуміння демократії як сучасного політичного режиму з відповідними характерними ознаками. Встановлено, що демократія може мати як ліберальні, так й неліберальні прояви та значно впливати на процес державотворення, тоді як загальні характеристики політичного режиму визначають характер взаємовідносин громадян і держави через сукупність методів і засобів реалізації політичної влади (тобто демократія забезпечує можливість існування та подальшого розвитку суспільно-державної системи шляхом генерування можливості горизонтальної, а не лише вертикальної, взаємодії громадянина, суспільства та держави).

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання їх у подальших дослідженнях загальнотеоретичного характеру щодо питань актуальності ліберальної демократії для сучасних держав в умовах глобалізації, а також для вдосконалення структурного аналізу інтенсивності державотворення як в окремій країні, так і в світі.

Висновки і рекомендації дослідження можуть використовуватись як суб'єктами державного управління, так і суб'єктами громадянського суспільства для зміцнення структурних зв'язків між ними.

Пропозиції, сформульовані в дисертації, використано в роботі органів державної влади, що підтверджено відповідними довідками:

– Міжрегіонального управління Національного агентства України з питань державної служби в Харківській та Сумській областях (довідка про запровадження від 6 жовтня 2016 р. № 01-07/1245). Узагальнення та розвиток теоретичних і методичних підходів, а також розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення взаємодії суспільства та органів влади в контексті демократизації державних інститутів та глобалізації знайшли своє відображення у практичній діяльності під час

виконання Міжрегіональним управлінням завдань та функцій, визначених Законом України «Про державну службу» щодо реалізації державної політики у визначених сферах життєдіяльності;

– Управління масових комунікацій Харківської обласної державної адміністрації (довідка про упродовження від 26 жовтня 2016 р. № 01-25/3123). Урахування особливостей моделі взаємодії базисних елементів суспільно-державної системи в контексті структурного поєднання різних сфер життєдіяльності громадянина використано у практичній діяльності у процесі комунікації з суспільством;

– Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (акт про упродовження в навчальний процес від 13 жовтня 2016 р. № 01-1298/01). Результати дисертаційного дослідження використано під час розроблення складових навчально-методичного комплексу за такими дисциплінами: «Публічна політика», «Інституціональні особливості та технології сучасних політичних процесів», «Громадсько-політичні об'єднання як суб'єкти політичного процесу», «Етнополітичні процеси і конфлікти в сучасній Україні». Окрім того, результати дисертаційного дослідження використовуються під час проведення практичних і семінарських занять на кафедрі права та європейської інтеграції за такими дисциплінами: «Європейська інтеграція та міжнародна співпраця», «Механізми управління та адміністрування горизонтальними політиками», «Порівняльний аналіз вироблення політики у США/Канаді, країнах ЄС та Україні», «Політика європейської інтеграції».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, сформульовані в роботі положення та висновки обґрунтовані здобувачем особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження доповідались і обговорювались на науково-комунікаційних заходах: XII Міжнародному науковому конгресі «Державне управління та місцеве самоврядування» (м. Харків, 2012 р.), XIII Міжнародному науковому конгресі «Публічне управління: виклики XXI століття» (м. Харків, 2013 р.), XIV Міжнародному науковому конгресі «Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу – до суспільного консенсусу» (м. Харків, 2014 р.), науково-практичних конференціях («Державне управління та місцеве самоврядування: історія та сучасність» – м. Харків, 2010 р., «Державне управління та місцеве самоврядування: сучасні вектори розвитку» – м. Харків, 2014 р., «Парламентські читання» – м. Київ, 2014 р., «Підготовка фахівців у

галузі знань «Державне управління»: вимоги до змісту та відповідність сучасним викликам» – м. Харків, 2014 р.), міжнародному форумі «Україна – Європейський Союз: новий рівень кооперації» (м. Харків, 2014 р.), на тематичних семінарах («Розвиток і забезпечення ефективного функціонування місцевого самоврядування в Україні» – м. Дніпропетровськ, 2014 р., «Децентралізація влади: сучасні підходи, технології та інструменти» – м. Львів, 2015 р., а також під час стажування здобувача за програмою «Drushba Serdehz» (м. Марбург, 2014 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено у 14 наукових публікаціях, 8 з яких – у наукових фахових виданнях у галузі науки «Державне управління». Загальний обсяг публікацій становить 6,3 авт. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Її загальний обсяг становить 193 сторінки, у тому числі рисунків – 5 (на 5 сторінках), таблиць – 4 (на 4 сторінках), додатків – 1 (на 3 сторінках). Список використаних джерел налічує 228 найменувань (на 22 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, її науково-теоретичну і практичну значущість, охарактеризовано ступінь розробленості наукової теми, сформовано основні положення, що виносяться дисертантом на захист, указано на зв'язок роботи з науковими програмами та темами, розкрито елементи наукової новизни, практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо їхніх апробації та публікації.

У **першому розділі** – *«Державотворення в контексті інтеграції та народовладдя»* – розглянуто системні підходи до державотворення в розрізі публічного управління, ліберальні та неліберальні аспекти державотворення, інтеграцію суспільно-державних систем у контексті глобалізації.

Взаємозв'язок понять «державне будівництво» та «державотворення» впливає з того, що державне будівництво виявилось більш вузьким явищем – узагальненням особливостей сфери формальної діяльності, до якої належать питання політичного устрою країни, взаємовідносини центру та периферії, формування системи державних органів, організація їхньої діяльності, забезпечення публічних і приватних прав громадян. На

відміну від цього, державотворення в контексті системного підходу – явище ширше за змістом, історично тривале та комплексне, що поєднує культурні, політичні, економічні, міфологічні та інші процеси. Відповідно, поняття «державотворення» можна розглядати як безперервний процес розвитку соціальної структури суспільства, починаючи від стадії формування представницької влади і до створення складної суспільно-державної системи з усіма необхідними атрибутами державності.

Порівняльний аналіз різних концепцій походження держави, незважаючи на велику різноманітність їх, свідчить, що вони тяжіють або до теорії штучності держави в інтерпретації Платона, або до теорії природності держави в інтерпретації Аристотеля. Більш сучасні концепції державотворення є певними комбінаціями теорій штучності та природності.

Узагальнено бачення різних концепцій державотворення – розвитку публічної сфери життєдіяльності людини. Еволюція суспільства рухається від егалітаризму до елітаризму, а згодом прагне свого повернення до попередньої стадії розвитку. Первісне егалітарне суспільство, у якому всі індивіди мають рівні можливості, розвивається в елітарне, де з певних причин в одних індивідів можливостей стає більше, ніж у інших. Природно, що ті, у кого можливостей (політичних, економічних, правових) менше, не належать до еліт елітарного суспільства, тому прагнуть змінити такий стан, що і спричиняє виникнення вектора прагнень до теоретичного абсолюту егалітарності.

У дисертації з'ясовано походження поняття «демократія» та окреслено вузьку сферу реалізації народовладдя як політичного режиму та більш широку – як форму саморегуляції суспільно-державної системи. У цьому контексті з'ясовано співвідношення понять «етнос», «народ» та «нація» в сучасному розумінні їх та встановлено, що народовладдя можливе лише за наявності політичної спільноти (нації), здатної нівелювати значущість політичного впливу поза її структурою управління.

Проаналізовано ліберальні та неліберальні форми прояву народовладдя, що дозволяє стверджувати: ліберальна демократія орієнтується на кожного індивіда, тож і політичні рішення в суспільно-державній системі приймаються з урахуванням точки зору та прав меншості; неліберальна демократія орієнтується на все суспільство, тому політичні рішення більшості можуть певною мірою ігнорувати бажання та права меншості.

Інтеграційне походження глобалізації та причини перетворення сучасних суспільно-державних систем пов'язано з трансформацією як реакцією на дію певних зовнішніх і внутрішніх чинників та, відповідно, на соціальні, економічні, політичні й інші виклики. Зовнішні чинники трансформації – це насамперед дія інших суспільно-державних систем. Отже, основним зовнішнім чинником трансформації поступово стають інтеграційні процеси.

У **другому розділі** – *«Деформації, трансформації та релевантність державотворчих процесів в Україні за часів її незалежності»* – розкрито сутність трансформацій складних систем у сфері публічного управління, релевантність державотворення та трансформаційних процесів у системі публічного управління в Україні, проаналізовано тенденції розширення суспільно-державних систем у контексті глобалізації.

З'ясовано, що більшість суспільно-державних систем у світі є відкритими, а спроби побудувати закриті суспільно-державні системи найчастіше призводять до деградації останніх, що зумовлюється прагненням закритих систем до вичерпання власної енергії в разі відсутності доступу до її зовнішніх джерел.

Деформація систем публічного управління полягає у зміні системної структури, спричиненої змінами у взаємодії її елементів. Відповідно, елементи, які змінили свою значущість для інших складових структур, зазнають також іншого впливу, посилюючи свій тиск на публічне управління, що, у свою чергу, може призвести до певного спотворення структури всього системного утворення. Таким чином, деформації в системі публічного управління – це процес структурних змін суспільно-державної системи, що має зворотний або локальний характер.

У розділі визначено природу взаємозв'язку деформацій та трансформацій у публічному управлінні, охарактеризовано зміст поняття «тригер» у контексті системного підходу до публічного управління як певної причини або фактора, що викликають подальші дії та відповідні до них зміни у стані системи. По суті, будь-які зміни в системній структурі – це закономірна реакція на певний тригер. Під впливом зовнішніх факторів система деформується, а згодом, унаслідок адаптації до нових умов, – трансформується. Відповідно, у певному сенсі деформація – це реакція на тригер, а трансформація – реакція на деформацію. Тобто система не буде здатною адаптуватися до нових умов, а тому може виникнути питання про здатність її структури до подальшого існування.

Описано особливості трансформаційних процесів у деяких системах публічного управління в контексті політичних та економічних ідеологій і доведено, що в умовах глобалізації їхньою основною тенденцією є зближення відповідних станів систем. Трансформації суспільно-державних систем більш потужних геополітичних утворень є незначними та практично непомітними. Проте невеликі держави чи держави, що програють геополітичну конкуренцію, проявляють неприховане тяжіння до деформацій і трансформацій своєї структури. Відповідно, векторіальні зміни розвитку різних систем публічного управління тяжіють до умовно єдиної точки – центру координат, але відбувається це з різною силою та за різної динаміки. Тож, поступове взаємне трансформувannya систем публічного управління логічно зміщує умовний початок координат та, відповідно, загальносвітову ментальність.

Визначено основні етапи державотворчого процесу в Україні, які характеризуються: відмовою від радянської системи управління (1991–1994 рр.); формуванням ринкової та олігархічної політико-економічних систем (1995–2004 рр.); інтенсифікацією формування української політичної нації в контексті демократизації державного управління (2005–2010 рр.); «корекцією» процесу демократизації, формуванням кризи олігархічної системи та накопиченням протестного потенціалу в суспільстві (2010–2013 рр.); остаточним формуванням української політичної нації, активною протидією олігархічної системи та зовнішньою агресією проти Української держави (з 2014 р.).

Таким чином, тенденції розвитку системи публічного управління в Україні 1991–2016 рр. свідчать про посилення процесу поступового підвищення рівня лібералізації українського суспільства з одночасним тяжінням до ідентитарності народовладдя, що є притаманним етапу генерації нації, громадянського суспільства та систем державотворення (рис. 1).

Розкрито характер впливу глобалізації на державні суверенітети і з'ясовано що міжнародна взаємодія створює певний дотик сфер державної влади різних суспільно-державних систем, що природно обмежує їхні суверенітети, проте зовсім їх не виключає. Більше того, передача частки суверенітету наднаціональним структурам суттєво його не послабить. Нові властивості суспільно-державної системи можуть розширити і сферу впливу, і системні якості національного суверенітету. Відповідно, глобалізація не руйнує якість національного права, не нівелює державний суверенітет як явище.

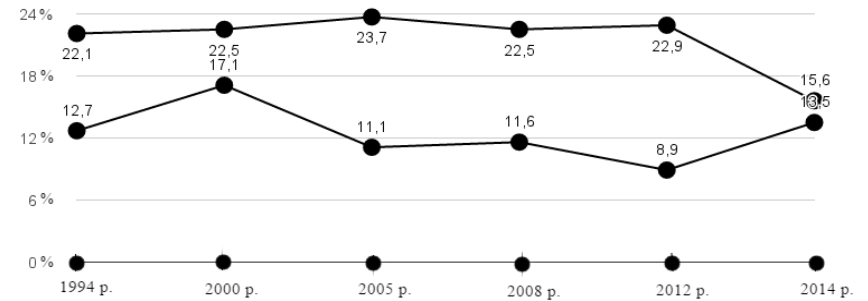

Рис. 1. Співвідношення патерналістськи (згори) та капіталістично (знизу) орієнтованих громадян України у 1994–2014 рр. (відповідно до даних соціологічного дослідження «Українське суспільство: моніторинг соціальних змін»)

Європейські прагнення України генеруються крізь призму глобалізації та реалізуються у двох аспектах: по-перше, це пошук геополітичного місця країни, по-друге – поступове самоусвідомлення суспільством себе як частини європейської цивілізації. Відповідно, європейська інтеграція, інтенсифікована останні декілька років, не є антагоністичною процесу формування політичної нації та не є деструктивною для державотворчих процесів, проте навпаки – сприяє їхньому прискоренню.

У **третьому розділі** – «Шляхи удосконалення моделі демократичного державотворення в Україні в умовах глобалізації» – запропоновано структуру публічної взаємодії в контексті демократичного державотворення, розглянуто модель визначення інтенсивності системної та мережевої взаємодії базисних елементів суспільно-державної системи, напрями розвитку динаміки структурних зв'язків суспільно-державної системи у процесі демократичного державотворення.

У розділі розглянуто структуру суспільно-державної системи та побудовано евристичну модель публічної взаємодії, яка включає такі базисні елементи, як індивід (індивідуальна сфера життєдіяльності людини), суспільство (публічна сфера), держава (формальна сфера), влада (через яку відбувається пряма взаємодія елементів), глобальний світ (зовнішнє середовище) та опосередкований (не через владу) взаємовплив цих елементів (рис. 2).

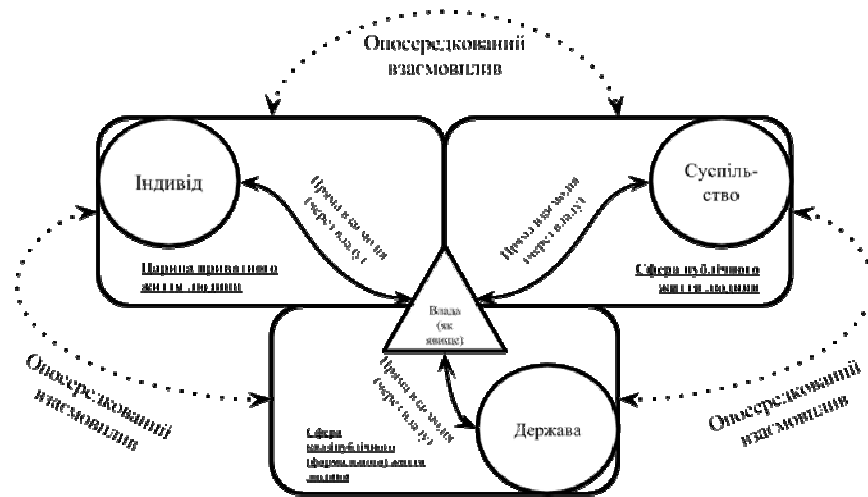

Рис. 2. Евристична модель публічної взаємодії базисних елементів суспільно-державної системи

Охарактеризовано структуру публічного управління шляхом розгляду особливостей горизонтальних зв'язків між її елементами. Публічна мережа – це структура, що складається з сукупності субсистем і зв'язків між ними. Виходячи з теорії графів (мережевої теорії), доведено, що функціонування суспільно-державної системи ґрунтується на структурній взаємодії її субодиноць, структура публічної взаємодії та відповідна модель мають як мережеві ознаки, так і ієрархічно-системні (через владну взаємодію).

Визначено інтенсивність взаємодії базисних елементів публічної структури в контексті стабілізації розвитку системи. Показано, що бінарне відображення інтенсивності взаємодії здатне математично передати мінімальний і максимальний показники відповідних процесів (де 0,00 – це теоретична відсутність взаємодії, а 1,00 – її теоретичний абсолют). Ранжування значень коефіцієнта на недостатні, достатні та надмірні показники дозволяє визначити ступінь інтеграції в системі.

Доведено необхідність ранжування різних типів взаємозв'язків на основі їхньої суттєвості для функціонування суспільно-державної системи та введено відповідний коефіцієнт, який з огляду на наявність

чотирьох основних типів взаємодії в сумі має дорівнювати одиниці, оскільки складається з чотирьох нерівнозначних субкоефіцієнтів. Відповідно, можна прийняти: 0,4 – як коефіцієнт найбільшої суттєвості, 0,3 і 0,2 – як коефіцієнти середньої суттєвості, 0,1 – як коефіцієнт найменшої суттєвості.

Суспільно-державним системам притаманні три основні типи опосередкованої взаємодії: економічна, політична та культурна. Для розрахунку коефіцієнта інтенсивності зв'язків між базисними елементами суспільно-державної системи потрібно отримати середнє значення між показниками впливу: прямого (kd), опосередковано-економічного (ke), опосередковано-політичного (kp) та опосередковано-культурного (kc). Відповідно, розрахунок матиме такий вигляд: $k_i = (kd + ke + kp + kc)/4$. Таким чином, більш об'єктивний показник інтенсивності зв'язків можна вирахувати за формулою $K_i = k_i * k_m$, де k_i – базовий коефіцієнт інтенсивності, а k_m – відповідний коефіцієнт суттєвості.

Для прикладу, умовно розраховано показники інтенсивності процесів публічної взаємодії в Україні у 1990-х, 2000-х, та 2010-х рр. Відповідні коефіцієнти (0,37, 0,42, 0,47) показали перманентність інтеграційної тенденції в суспільно-державній системі України, що розвивалася попри серйозні виклики часу. Негативний деформаційний тиск зумовив позитивні трансформаційні зміни, що фактично означає: Україна відбулась як сучасна держава, а Український народ – як сучасна нація.

Запропоновано практичне застосування моделі публічної взаємодії у процесі державотворення. Перманентний моніторинг тенденцій змін у публічній сфері взаємодії людини, суспільства та держави уможливило оперативну кореляцію державної політики в цілому та діяльності органів публічної влади зокрема в напрямі посилення адміністративних і управлінських процесів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні визначено теоретичні засади та основні напрями демократизації системи публічного управління України в умовах глобалізації. На підставі одержаних результатів сформульовано такі узагальнення, висновки і рекомендації:

1. Сутність теоретичних підходів до визначення характеру і змісту демократичного державотворення в умовах глобалізації полягає в розгляді процесу державотворення як етапів формування та розвитку суспільно-державної системи, що історично виник унаслідок

інтеграційних тенденцій у первісних суспільних структурах. У результаті подальших суспільних перетворень було створено систему інтеграційної кон'юнктури, що й відкрило шлях до глобалізації у світі. Демократія як політичний режим визначає характер інтеграційних процесів у вже сформованих суспільно-державних системах: ліберальна демократія орієнтується на кожного окремого індивіда, відповідно, політичні рішення в суспільно-державній системі приймаються з суттєвим урахуванням приватної царини існування громадянина та з дотриманням прав меншості; неліберальна демократія орієнтується на суспільство в цілому, відповідно, політичні рішення більшості можуть певною мірою ігнорувати бажання та права меншості.

2. З'ясування особливостей трансформаційних процесів у сфері публічного управління в контексті теорії складних систем свідчить, що комунікація акторів публічної взаємодії як елементів системи здатна породжувати певні інтеграційні процеси, які, у свою чергу, змінюють саму структуру системи. В умовах світової глобалізації більша частина суспільно-державних систем є відкритими, оскільки спроби побудувати закриті суспільства найчастіше призводять до посилення процесів деградації систем, що зумовлюється прагненням їх до вичерпання власної енергії в разі відсутності доступу до її зовнішніх джерел.

Трансформація є процесом, за своєю суттю пов'язаним тригерною реакцією з деформацією. При цьому якщо суспільно-державна система та пов'язана з нею система публічного управління зазнають тимчасових та зворотних перетворень, що спричинені змінами у взаємодії їхніх елементів, то деформації з часом можуть зникнути, і система повернеться до стану, у якому перебувала до початку процесу. Таким чином, успішне реформування та модернізування будь-якої системи публічного управління (враховуючи й українську) має бути закріплене певними внутрішніми та зовнішніми факторами, здатними утримати позитивні деформації та перетворити їх на закріплені трансформації. Проте задля недопущення закріплення негативних деформацій у системі необхідно нівелювати тригерні фактори, що може допомогти поверненню системи до первісного стану.

3. Трансформація суспільно-державної системи України від часу набуття незалежності відбувалась у контексті її відкритості та інтеграції в загальносвітовий простір. В умовах глобалізації основною тенденцією трансформаційних процесів є зближення станів суспільно-державних систем. Відповідно, міжнародна взаємодія створює певне зіткнення сфер державної влади різних систем, що природно обмежує їхні суверенітети,

зовсім їх не виключаючи. Передача певної частки суверенітету наднаціональним структурам не обов'язково його зменшує. Нові загальносистемні властивості суспільно-державної системи можуть потенційно розширити сферу впливу та покращити системні якості національного суверенітету. Відповідно, глобалізація не створює руйнівного ефекту щодо якості національного права і не нівелює державний суверенітет як явище.

4. Основні етапи та закономірності державотворення в Україні в аспекті демократизації політичного режиму в умовах глобалізації пов'язано з тенденціями розвитку в державі системи публічного управління, що базується на поступовому підвищенні рівня лібералізації державотворчих процесів і враховує прихильність українського суспільства до ідентитарності народовладдя, що є притаманним процесу генерації єдиної нації в будь-якій країні.

Основними етапами державотворення в Україні можна визначити: період відходу від радянської системи управління (1991–1994 рр.); період формування ринкової та олігархічної політико-економічних систем (1995–2004 рр.); період інтенсифікації формування української політичної нації в контексті демократизації державного управління (2005–2010 рр.); період «корекції» процесу демократизації, формування кризи олігархічної системи та накопичення протестного потенціалу в суспільстві (2010–2013 рр.); період остаточного формування української політичної нації, який характеризується активною протидією олігархічної системи та зовнішньою агресією проти Української держави (з 2014 р.). Відповідно, простежується чітка закономірність у тому, що певні протиріччя, які виникають в українському суспільстві, поступово розв'язуються із завершенням процесу формування сучасної політичної нації.

5. Запропоновано, як напрям удосконалення системи публічного управління в контексті демократичного державотворення в Україні в умовах глобалізації, застосування методики визначення оптимального рівня інтенсивності взаємодії базисних елементів суспільно-державної системи для забезпечення стабільності державотворчих процесів в умовах глобалізації за допомогою бінарного відображення, здатного математично передавати мінімальний і максимальний показники суспільних процесів. Згідно з методикою, ранжування значень коефіцієнта взаємодії елементів системи на недостатні, достатні та надмірні дозволяє визначити ступінь інтегрованості системи, а ранжування різних типів взаємозв'язків на основі значущості їх для

функціонування суспільно-державної системи та введення в розрахунки відповідного коефіцієнта – підвищити рівень об'єктивності розрахунків.

Таким чином, практичне застосування евристичної моделі публічної взаємодії у процесі державотворення потребує перманентного моніторингу тенденцій змін у приватній, публічній та квазіпублічній сферах існування громадянина, що може забезпечити оперативну кореляцію державної політики в цілому та діяльності органів публічної влади зокрема, а також стійкої стабільності функціонування держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Білоконь М. В. Якість освіти в контексті підготовки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування / М. В. Білоконь // Державне будівництво : [електрон. наук. фах. вид.]. – 2011. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/3/07.pdf>. – (Назва з екрану).

2. Білоконь М. В. Теоретико-філософський аналіз демократичних трансформацій соціально-політичних систем / М. В. Білоконь // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – № 2 (33). – С. 133–137.

3. Білоконь М. В. Демократичне державотворення в Україні: пошук релевантної моделі демократії / М. В. Білоконь // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – № 1 (36). – С. 134–140.

4. Білоконь М. В. Психологічні архетипи соціально-політичних систем / М. В. Білоконь // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – № 3 (38). – С. 145–150.

5. Білоконь М. В. Концепція процесу формування постглобалізаційної цивілізації / М. В. Білоконь // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – № 4 (39). – С. 168-173.

6. Білоконь М. В. Суспільство та держава в контексті інтеграції соціально-політичних систем / М. В. Білоконь // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. – № 2 (46). – С. 182–189.

7. Белоконь М. В. Социально-политические векторные преобразования в глобальном обществе / М. В. Белоконь // Власть и общество. (История, Теория, Практика) : [науч. журн.]. – Тбилиси : Грузин. техн. ун-т, 2015. – № 4 (36). – С. 42–52.

8. Білоконь М. В. Інтенсивність трансформацій структури публічної взаємодії в контексті державного управління: сутність та вплив на Україну / М. В. Білоконь // Інвестиції: практика та досвід : [наук.-практ. журн.]. – К. : Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили ; ДКС «Центр», 2016. – № 22. – С. 106–109.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

9. Білоконь М. В. Підготовка магістрів за напрямом «Державне управління» в умовах глобалізації / М. В. Білоконь // Державне управління та місцеве самоврядування: історія та сучасність : матеріали наук.-практ. конф. за підсумками стажування слухачів (Харків, 28 верес. 2010 р.) / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – Х., 2010. – С. 96–97.

10. Білоконь М. В. Протиріччя та особливості демократичного державотворення в Україні / М. В. Білоконь // Державне управління та місцеве самоврядування : матеріали XII Міжнар. наук. конгресу (29 берез. 2012 р.) / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – Х., 2012. – С. 146–147.

11. Білоконь М. В. Концептуальна характеристика пост-глобалізаційної цивілізації / М. В. Білоконь // Публічне управління: виклики XXI століття : матеріали XIII Міжнар. наук. конгресу (21–22 берез. 2013 р.) / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – Х., 2013. – С. 45–46.

12. Білоконь М. В. Негативні та позитивні аспекти соціально-політичних інтеграцій / М. В. Білоконь // Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу : матеріали XIV Міжнар. наук. конгресу / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – Х., 2014. – С. 104–105.

13. Білоконь М. В. Демократичне державотворення, чи державотворення демократії? / М. В. Білоконь // Державне управління та місцеве самоврядування: сучасні вектори розвитку : матеріали наук.-практ. конф. за підсумками стажування слухачів (24 верес. 2014 р.) / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві

України. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2014-3/doc/3/03.pdf>. – (Назва з екрану).

14. Білоконь М. В. Теоретичний аналіз розвитку парламентаризму в контексті ліберальної та неліберальної форм демократії / М. В. Білоконь // Парламентські читання : матеріали до четвертої щоріч. міжнар. наук. конф. (21 листоп. 2014 р.) / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». – К. : Вістка, 2014. – С. 28–32.

АНОТАЦІЯ

Білоконь М. В. Демократичне державотворення в Україні в умовах глобалізації. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління. – Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Харків, 2017.

У дисертаційному дослідженні розглянуто системні підходи до державотворення в розрізі публічного управління, ліберальні та неліберальні аспекти державотворення, та глобалізацію в контексті інтеграції суспільно-державних систем.

Розкрито сутність трансформацій складних систем у сфері публічного управління, релевантність державотворення та трансформаційних процесів у системі публічного управління в Україні, проаналізовано тенденції розширення суспільно-державних систем у контексті глобалізації.

Запропоновано структуру публічної взаємодії в контексті демократичного державотворення, модель визначення інтенсивності системної та мережевої взаємодії базисних елементів суспільно-державної системи, оптимальні напрями розвитку динаміки структурних зв'язків суспільно-державної системи у процесі демократичного державотворення.

Ключові слова: державотворення, суспільно-державна система, демократія, глобалізація, трансформація, деформація, інтенсивність, взаємодія.

АННОТАЦИЯ

Белоко́нь М. В. Демократическое государственное строительство в Украине в условиях глобализации. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.01 – теория и история государственного управления. – Харьковский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, Харьков, 2017.

В диссертационном исследовании рассмотрены системные подходы к государственному строительству в разрезе публичного управления, либеральные и нелиберальные аспекты государственного строительства, и глобализации в контексте интеграции общественно-государственных систем.

Раскрыта сущность трансформаций сложных систем в сфере публичного управления, релевантность государственного строительства и трансформационных процессов в системе публичного управления в Украине, проанализированы тенденции расслоения общественно-государственных систем в контексте глобализации.

Предложена структура публичного взаимодействия в контексте демократического государства, модель определения интенсивности системного и сетевого взаимодействия базисных элементов общественно-государственной системы, оптимальные направления развития динамики структурных связей общественно-государственной системы в процессе демократического государственного строительства.

Выяснение особенностей трансформационных процессов в сфере публичного управления в контексте теории сложных систем показывает, что коммуникация акторов публичного взаимодействия как элементов системы способна порождать определенные интеграционные процессы, которые, в свою очередь, меняют саму структуру системы. В условиях общемирового фактора глобализации большая часть общественно-государственных систем являются открытыми, поскольку попытки построить закрытые общества зачастую приводят к усилению процессов деградации систем, что обусловлено их стремлением к исчерпанию собственной энергии в случае отсутствия доступа к ее внешним источникам.

Предложенная методика анализа устойчивости публичного управления в контексте демократического государства в условиях глобализации делает возможным определение оптимального уровня интенсивности взаимодействия базисных элементов общественно-государственной системы для обеспечения стабильности государственных процессов в условиях глобализации с помощью

бинарного отображения, способного математически передавать минимальный и максимальный показатели общественных процессов. Согласно методике, ранжирование значений коэффициента взаимодействия элементов системы на недостаточные, достаточные и чрезмерные дает возможность определить степень интегрированности системы. Ранжирование различных типов взаимосвязей на основе их значимости для функционирования общественно-государственной системы и введение в расчет соответствующего коэффициента позволяет повысить уровень объективности расчетов.

Ключевые слова: государственное строительство, публичная система, демократия, глобализация, трансформация, деформация, интенсивность, взаимодействие.

ANNOTATION

Bilokon M. V. Democratic state building in Ukraine in the context of globalization. – Manuscript.

Thesis for obtaining the PhD of sciences degree in public administration; specialty 25.00.01 – theory and history of public administration. – Kharkiv regional institute of public administration National Academy for Public Administration attached to the office of the President of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The dissertation examines systemic approaches to state-building in the context of public administration, liberal and non-liberal aspects of nation-building, and globalization in the context of the integration of social systems.

The essence of the transformation of complex systems in the field of public administration, the relevance of nation-building and transformation processes in the public administration system in Ukraine, analyzed the trends of the bundle of public-state systems in the context of globalization.

The structure of public interaction in the context of a democratic state, the model determining the intensity of the system and networking basic elements of the public-state system, the optimum direction of the dynamics of public relations structural system in the process of democratic state-building.

Key words: state-building, public-state system, democracy, globalization, transformation, deformation, intensity, interaction.

Відповідальний за випуск *Солових Віталій Павлович*

Підписано до друку 27.03.2017. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 100 прим.
Зам. № 143/7.

Віддруковано з оригінал-макета в Харківському регіональному
інституті
державного управління НАДУ при Президентіві України.
61001, м. Харків, просп. Московський, 75, тел. (057) 732-32-55

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 1654 від 19.01.2004 р.